

Dr. sc. Edin RIZVANOVIĆ, redovni profesor
Pravni fakultet
Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru
Edin.Rizvanovic@unmo.ba

UDK 341.217(4-6EU)
339.923:061.1EU]:34
347.776(497.6)
pregledni znanstveni rad
Rad stigao: 11. travnja 2023.
Rad prihvaćen: 2. svibnja 2023.

BOSANSKOHERCEGOVAČKO AKCEPTIRANJE EUROPSKOG MODELA TRŽIŠNOG NATJECANJA

Sažetak: Autor u ovom radu analizira značaj što ga tržišno nadmetanje ima u Bosni i Hercegovini - genezu, propise i doseg, a u kontekstu procesa pridruživanja Europskoj uniji. Ugovorom o EEZ stvoreni su temelji zajedničkog tržišta, među kojima bitnu sastavnicu predstavljaju pravila konkurencije. Na značaj tih pravila, inter alia, upućuje njihov kontinuelni karakter, od momenta usvajanja (1957) do danas važećeg Lisabonskog ugovora. Proces preuzimanja europskog modela tržišnog natjecanja naša zemlja započinje putem regionalnih trgovinskih sporazuma: Sporazuma o slobodnoj trgovini i CEF-TA-e 2006, te Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (2008), iz kojeg jasno proizlazi obaveza usklađivanja *bb.* propisa iz oblasti konkurencije. O uspješnosti prihvatanja modela svjedoči Mišljenje Komisije (2019), u kojem se zahtjeva eliminiranje etničkog veta pri odlučivanju u organima uprave (Konkurencijskom vijeću). Na neusklađenost propisa, time izostanak adekvatnog tretiranja *fer* tržišnog natjecanja, utječu i drugi propisi koji determiniraju značaj *fer* konkurencije u našoj zemlji.

Ključne riječi: konkurencija, europski model, pravna stečevina, transfer modela, kontekst

1. Uvod

Tržišno natjecanje temelj je svakog tržišnog gospodarstva. U tom kontekstu, tržišno natjecanje predstavlja oblik rivalstva, odnosno konkurentsko suparništvo između poduzetnika. Stoga je ono moguće samo ako na nekom tržištu djeluje dva ili više poduzetnika. Tržišni takmaci se međusobno natječu cijenom i kvalitetom proizvoda.¹ Propisi o tržišnom nadmetanju, na generalnoj ravni, odražavaju sistem vrijednosti jednog društva, kroz njegov odnos prema potrebi *fer* takmičenja, koje je kao takvo uvjet za ekonomski i društveni napredak. O idealnoj konkurenciji, teoretski gledano, može se govoriti ukoliko postoji neograničeno velik broj, neograničeno malih poslovnih subjekata, koji su ravnopravni na tržištu. Ravnopravnost, pored takmičarskog dijela, podrazumijeva i jednake uvjete pri registraciji (ulasku na tržište) ali i prilikom prestanka poslovnih subjekata (stečaj, likvidacija). U ekonomskom smislu to bi značilo kvalitetnije, raznovrsnije i jeftinije proizvode, bolju uslugu, poticanje inovativnosti, što u zbirnom izrazu utječe na povećanje bruto društvenog proizvoda i zaposlenosti. Pored navedenog, uloga prava tržišnog natjecanja u Europskoj uniji ima za cilj: zaštitu potrošača, disperziju gospodarske moći na što širi krug subjekata, preraspodjelu gospodarskih izvora i bogatstva, zaštitu poduzetnika od nedopuštenih djelovanja njihovih konkurenata, ravnomjeran razvoj svih geografskih područja na nekom tržištu.

Razvojem tržišnih gospodarstava, javlja se i potreba za reguliranjem pravila tržišnog natjecanja, a prvi takav propis - Shermanov zakon (1890) pojavljuje se u SAD-u.² Početni europski integracijski koraci, ozvaničeni potpisivanjem Ugovora o Europskoj ekonomskoj zajednici (1957), sadržavali su jasno određenje prema značaju *fer* tržiš-

¹ CEROVAC, M., Rječnik prava i politike tržišnog natjecanja i srodnih područja, TEB, Zagreb, 2003.

² STEINER, J., Textbook on EEC Law, London, 1992, str. 117.

nog nadmetanja, reguliranjem dva temeljna oblika nedozvoljenog tržišnog djelovanja: restriktivni sporazumi i zloupotreba vladajućeg položaja, što je kasnije, putem sekundarnih izvora, dopunjeno određenjem prema koncentracijama. Potvrda značaja komunitarnog prava konkurencije izražena je neprekinutim nizom normiranja ove oblasti do važećeg Lisabonskog ugovora.

Sporazumom o slobodnoj trgovini sa Republikom Hrvatskom (2000) Bosna i Hercegovina započinje proces transferiranja EU modela tržišnog natjecanja, čiju ocjenu usklađenosti, referirajući na osnovni pravni - Zakon o konkurenciji (2005), daje Komisija u svom Mišljenju o zahtjevu za članstvo (2019). Pored temeljnog pravnog izvora, koji do danas nije usklađen sa *acquis*-em, na učinkovitost bh. modela tržišnog natjecanja utječu i drugi propisi, poput onih o: malim i srednjim preduzećima, reviziji, likvidaciji, državnoj pomoći, Komisiji za vrijednosne papire, te u najširem smislu Izborni zakon, koji svojim rješenjima (kompenzacijski mandati, nositelji mandata) priječi fer političko natjecanje. Ovome, kao otežavajuće faktore, treba dodati izostanak restitucije te marginaliziranje uloge Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje.

2. Europski model tržišnog natjecanja

Temelj prava tržišnog natjecanja, uspostavljen Rimskim ugovorom (1957), čini zaštita njegovog narušavanja u odnosima između poduzetnika, a manifestira se kroz tri temeljna oblika nedozvoljenog djelovanja, i to:³ restriktivne sporazume, zloupotrebu vladajućeg položaja na tržištu i koncentracije. Pojmovno određenje pravila konkurencije zahtjeva definiranje nekoliko ključnih pojmova: poduzetnika⁴, njegove tržišne snage⁵, mjerodavnog tržišta⁶, kao i vladajućeg položaja na tržištu. Europsko pravo tržišnog natjecanja neće se primjenjivati na ponašanja komunitarnih poduzeća (osnovanih u Zajednici) čije se djelovanje odražava na tržištima trećih država. Eksteritorijalna primjena komunitarnog prava konkurencije ukazuje na suprotan primjer - komunitarno pravo konkurencije će se primijeniti i na ponašanje komunitarnih poduzeća osnovanih izvan Unije ukoliko takvim ponašanjem mogu utjecati na trgovinu između država članica, ili kad takvi oblici ponašanja imaju za cilj sprječavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije na zajedničkom tržištu.⁷

2.1. Restriktivni sporazumi

Sporazumi poduzetnika uređeni su članom 101. Ugovora o funkcioniranju Europske unije u kojem stoji: Budući da su nespojivi s unutarnjim tržištem, zabranjuju se: svi sporazumi među poduzetnicima, odluke udruženja poduzetnika i usklađeno djelovanje

³ MINTAS - HODAK, Lj. et al., Europska unija, MATE, Zagreb, 2010., str. 264.

⁴ Poduzetnikom se smatra svaki subjekt koji obavljajući gospodarsku djelatnost sudjeluje u prometu roba i usluga. Ibid, str. 255-256.

⁵ Tržišna snaga poduzetnika može se opisati kao sposobnost poduzetnika da cijene svojih proizvoda, kroz dulje vrijeme, održava iznad tržišne razine, odnosno, da kroz dulje vrijeme održava proizvodni izlaz, u smislu količina proizvoda, kvalitete i raznovrsnosti proizvoda ili inovacija, ispod tržišne razine. Ibid, str. 260.

⁶ Tržište određenih proizvoda ili usluga, kojima se poduzetnici međusobno tržišno natječu na određenom geografskom području, a ima: proizvodnu, zemljopisnu i vremensku dimenziju. Kriteriji na osnovu kojih se određuje postojanje relevantnog tržišta jesu: proizvod koji je predmet poslovanja, geografski prostor na kojem se proizvod komercijalizira, i vrijeme. RIZVANOVIĆ, E., Državna pomoć u zemljama Evropske unije - iskustva za Bosnu i Hercegovinu, Štamparija Fojnica d.o.o., 2005., str. 75.

⁷ Ibid, str. 69.

koji bi mogli utjecati na trgovinu među državama članicama i koji imaju za cilj ili posljedicu sprječavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišnog natjecanja na unutarnjem tržištu, a osobito oni kojima se: neposredno ili posredno utvrđuju kupovne ili prodajne cijene ili drugi trgovinski uvjeti; ograničavaju ili nadziru proizvodnja, tržišta, tehnički razvoj ili ulaganja; vrši podjela tržišta ili izvora nabave; primjenjuju nejednaki uvjeti na istovrsne poslove s ostalim trgovinskim partnerima, čime ih se stavlja u nepovoljan položaj u odnosu na konkurenciju; sklapanjem ugovora uvjetuje preuzimanjem dodatnih obveza od strane drugih stranaka koje, po svojoj naravi ili prema običajima u trgovini, nisu ni u kakvoj vezi s predmetom tih ugovora. Da bi se određeni sporazum smatrao zabranjenim, nije bitno da li je sklopljen s namjerom narušavanja tržišnog natjecanja, dovoljno je da proizvodi štetni učinak. Navedena postavka referira na član 101. st. 2. UFEU-a: „Svi sporazumi ili odluke zabranjeni na temelju ovog člana ništavi su“. Ipak, postoji mogućnost da sporazumi koji sadrže ograničenja tržišnog natjecanja budu izuzeti od opće zabrane sklapanja takvih ugovora - čl. 101. st. 3. UFEU-a, uz kumulativno ispunjenje dva pozitivna i dva negativna kriterija, kroz cijelo vrijeme primjene konkretnog sporazuma.⁸ S obzirom na kontekst izuzeća sporazuma, razlikujemo skupno i pojedinačno izuzeće.⁹ Postoji i treća vrsta izuzetih sporazuma koji sadrže takva ograničenja tržišnog natjecanja da ne ispunjavaju opće uvjete za izuzeće, a ipak nisu nedopušteni. Radi se o sporazumima male vrijednosti, odnosno takvoj vrsti sporazuma koje su sklopili poduzetnici relativno male tržišne snage, te se pretpostavlja da ne mogu imati znatnijeg utjecaja na tržište, pa se na njih primjenjuje pravilo *de minimis*. Kako bi poduzetnici mogli sami procijeniti je li riječ o znatnom utjecaju na trgovinu i hoće li njihov ugovor biti proglašen ništavim, Komisija je izdala Priopćenje o sporazumima male vrijednosti koji bitno ne ograničavaju tržišno natjecanje prema čl. 101. st. 1. UFEU-a.¹⁰

2.2. Zloupotreba vladajućeg položaja

Samom činjenicom da se nalazi u vladajućem položaju poduzetnik ne krši propise o tržišnom natjecanju, sve dok ne počne zloupotrebljavati taj svoj status, na način da ostalim sudionicima na tržištu počne nametati svoje uvjete, koje ne bi mogao nametati da nije u vladajućem položaju.¹¹ Slučajevi zloupotrebe propisani su drugim stavom člana 102. UFEU-a, a referiraju na: neposredno ili posredno nametanje nepravednih prodajnih ili kupovnih cijena, ili drugih nepravednih trgovinskih uvjeta,¹² ograničavanje proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvoja na štetu potrošača,¹³ diskriminaciju trgo-

⁸ Sporazum mora pridonositi unaprjeđenju proizvodnje ili distribucije roba, tehničkom ili ekonomskom razvoju, a potrošačima mora biti omogućen pravičan uvid u tako ostvarenim pogodnostima. Po negativnim kriterijima, poduzećima se ne nameću ograničenja koja su nespojiva sa ostvarenjem tih ciljeva, dok sudionicima sporazuma ili prakse, ne smije biti omogućeno da isključe konkurenciju za značajan dio proizvoda. *Ibid*, str. 72.

⁹ Razlika između imenovanih sporazuma obuhvaćenih skupnim izuzećima i drugih sporazuma je u tome, što za prve postoje vrlo detaljna pravila koja određuju koje su odredbe u pojedinih imenovanim vrstama sporazuma uobičajene, a koje su pretjerano ograničavajuće. MINTAS - HODAK, Lj. et al., op. cit., str. 268.

¹⁰ POŠČIĆ, A., Zabranjeni sporazumi u europskom pravu tržišnog natjecanja, *Zb. Prav. Fak. Rij.* (1991) v. 32, br. 1, 319-350 (2011)

¹¹ Slučaj 6/72, *Europemballage Corp. And Continental Can Co. Inc. V. Commission*, /1973/ ECR 215.

¹² Slučaj AKZO/ECS/1985/O.J. L 374 u: N. Levy, *Case C-62/86 AKZO Chemie B.V. v Commission*, Judgment of 3 July 1991, *GML Rev.*29 (1992), p. 415.

¹³ Vidjeti u: VUKADINOVIĆ, R. D., *Uvod u institucije i pravo Evropske unije*, Kragujevac, 2008., str. 361.

vinskih partnera,¹⁴ i vezanu kupovinu.¹⁵ U praksi Europske komisije i sudova načelno se pretpostavlja da se u vladajućem položaju nalazi poduzetnik čiji je tržišni udio, na mjerodavnom tržištu, veći od 50 posto, što ne znači da i poduzetnici sa znatno manjim tržišnim udjelom ne mogu biti u vladajućem položaju, pa se nameće zaključak da pri procjeni u obzir treba uzeti i druga mjerila, u prvom redu strukturu, ukupne značajke, te način funkcioniranja konkretnog mjerodavnog tržišta. Postupak same procjene da li se određeni poduzetnik nalazi u vladajućem položaju ima tri razine: utvrđivanje mjerodavnog tržišta i njegove strukture, utvrđivanje tržišne snage poduzetnika, procjena objektivnih ograničenja tržišnog natjecanja s obzirom na značajke konkretnog mjerodavnog tržišta.

2.3. Koncentracije

Pod pojmom koncentracije poduzetnika podrazumijevamo svaki oblik povezivanja, dotada neovisnih poduzetnika, na statusno-pravnoj ili ugovornoj osnovi, čime se između njih stvara takva povezanost da oni u cijelosti ili djelomično počinju poslovati kao jedan gospodarski subjekt, čak i ako zadržavaju pravnu samostalnost. Naravno, da bi se ostvarila koncentracija na tržištu Europske unije potrebna su dva preduvjeta, i to promjena u kontroli, koja mora biti trajne naravi, i promjena u strukturi tržišta, s tim da navedeni uvjeti moraju biti ispunjeni kumulativno. Za razliku od druga dva oblika narušavanja tržišnog natjecanja, Ugovor o Europskoj ekonomskoj zajednici ne sadrži odredbe o kontroli koncentracije poduzetnika koja se temelji na posebnim uredbama, a prva je donesena 1989. godine.¹⁶

Provedba koncentracija poduzetnika u pravilu nije zabranjena, štoviše, pod određenim uvjetima je i poželjna, i to kroz legalni oblik konsolidacije poduzetnika, odnosno restrukturiranja industrija, sektora ili tržišta. Svrha kontrole koncentracija je dati odgovor na pitanje hoće li tržište postati manje konkurentno, te izazvati negativne učinke izražene kroz povećanje cijena, smanjenje kvalitete, kao i nemogućnost izbora između proizvoda različitih proizvođača. Postoje četiri temeljna oblika koncentracija:¹⁷ spajanje, pripajanje, stjecanje kontrole ili prevladavajućeg utjecaja, stvaranje zajedničkog pothvata sa značajem koncentracije. U pravu tržišnog natjecanja EU-a, zabranjenima se smatraju samo one koncentracije koje mogu značajno utjecati na sprječavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišnog natjecanja na tržištu Zajednice ili na njegovom značajnom dijelu, naročito kroz stvaranje novog ili jačanje postojećeg vladajućeg položaja.¹⁸ Kontrolu dozvoljenih koncentracija u Europskoj uniji obavlja Komisija, odnosno nacionalna tijela za zaštitu tržišnog natjecanja država članica, s tim da Komisija, u pravilu, ocjenjuje one koncentracije, koje s obzirom na tržišnu snagu njenih sudionika imaju dimenziju Zajednice, dok ostale spadaju pod jurisdikciju nacionalnih tijela za zaštitu državnog natjecanja zemalja članica.¹⁹

¹⁴ Slučaj 322/81, *Michelin v Commission*, /1983/ ECR 3461.

¹⁵ Slučaj 85/76 *Hoffman La Roche & Co AG v Commission* /1979/ ECR 461.

¹⁶ Uredba Vijeća broj 4064/89 o kontroli koncentracija između poduzeća. Više u: VUKADINOVIC, R. D., op. cit., str. 364-365.

¹⁷ MINTAS - HODAK, Lj., et al., op. cit., str. 275.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Kriterij na osnovu kojeg procjenjujemo da li određena koncentracija ima komunitarnu dimenziju jeste zajednički ili pojedinačni ukupan promet sudionika koncentracije, a odgovor je potvrđan ako poduzeća iz poslovanja, na međunarodnom tržištu, premašuju pet milijardi

3. Faze preuzimanja

Transferiranje europskih postavki o fer tržišnom nadmetanju etapnog je karaktera. U prvoj fazi to je učinjeno na indirektan način - putem regionalnih sporazuma o slobodnoj trgovini, odnosno danas važeće CEFTA-e 2006, dok je potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) to učinjeno na izravan način, pravnim odnosom između država članica EU i Bosne i Hercegovine, čime se riječ obaveza ističe u prvi plan.

3.1. Sporazumi o slobodnoj trgovini

Potpisivanjem prvog Sporazuma o slobodnoj trgovini, onog sa R Hrvatskom (19.12.2000), kroz njegov sadržaj, bila je vidljiva potreba za poduzimanjem zakonodavnih aktivnosti, s ciljem zakonskog uređenja instituta: konkurencije, državne pomoći, javnih nabavki, intelektualnog vlasništva. Tako je, na implicitan način, istaknuta potreba da se započne sa procesom harmonizacije, odnosno usklađivanja domaćeg pravnog poretka s europskim pravom, tj. pravnom stečevinom Europske unije. Nedugo potom potpisan je Sporazum sa vladom Savezne republike Jugoslavije.²⁰ Osnovni cilj Sporazuma bio je uspostavljanje područja slobodne trgovine, koji će omogućiti razvoj privrednih odnosa između ugovornih strana, kako stoji u članu 1. (st. 2) Sporazuma: „Ciljevi ovog sporazuma su da se širenjem međusobne trgovine potiče skladan razvoj privrednih odnosa između Ugovornih strana i na taj način u Ugovornim stranama potakne napredak privredne djelatnosti, porast životnog standarda, porast zapošljavanja i ostvarivanje finansijske stabilnosti“. Pravila konkurencije u poduzetništvu tretirana su članom 18. Sporazuma, i odnose se na osnovne oblike zabrane antikonkurencijskog ponašanja: „Niže navedeno je u suprotnosti s valjanim funkcioniranjem ovog sporazuma ukoliko može negativno utjecati na trgovinu među Ugovornim stranama: a) svi ugovori između pravnih osoba i poduzetnika, odluke udruženja poduzetnika ili dogovorna praksa poduzetnika čiji je cilj ili efekt sprječavanje, ograničenje ili ometanje konkurencije; b) zloupotreba dominantnog položaja od strane jednog ili više poduzetnika na cijeloj teritoriji jedne od Ugovornih strana ili njenom većem dijelu“.

3.2. Sporazum CEFTA-e 2006

CEFTA Sporazum je u usporedbi sa bilateralnim ugovorima složeniji i sveobuhvatniji, budući da predstavlja produkt svih sporazuma o slobodnoj trgovini.²¹ U stavu 2, člana 1. Konsolidirane verzije CEFTA Sporazuma (Aneks 1), određeni su ciljevi sporazuma među kojima i osiguranje pravičnih uvjeta konkurencije. Opće odredbe, naslov je petog poglavlja Sporazuma, a obuhvaća članove od 14 do 25, i strukturirano je u tri dijela: operativna pravila, pravila konkurencije i grupna pravila zaštite. Pravila konku-

---

ura, i čiji ukupni ostvareni promet, svakog, od najmanje dva poduzeća, premašuje 250 miliona eura, osim kada involvirana poduzeća ostvaruju više od 2/3 tog prihoda unutar iste države članice. VUKADINOVIĆ, R. D., op.cit., str. 366.

²⁰ Službeni glasnik BiH br. 4/02. O sporazumima više u: RIZVANOVIĆ, E., Sporazumi o slobodnoj trgovini i ekonomska funkcija države, Zbornik radova sa V međunarodnog savjetovanja „Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse“ Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, 2007.

²¹ Potpisnice sporazuma su: Republika Albanija, Bosna i Hercegovina, Republika Bugarska, Republika Hrvatska, Republika Makedonija, Republika Moldavija, Republika Crna Gora, Rumunija, Republika Srbija i Misija privremene uprave Ujedinjenih naroda na Kosovu, u ime Kosova. Ovaj Sporazum stupiti će na snagu 01.5.2007., navodi se u članu 4 (st. 2), što će, implicitno, dovesti do otkazivanja bilateralnih sporazuma. Vidjeti: Komentar na odredbe CEFTA-e 2006, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Sarajevo, 2007.

rencije u poduzetništvu prezentirana su članom 20. CEFTA-e, bez izmjena u odnosu na sporazume o slobodnoj trgovini u pogledu osnovnih oblika nedozvoljenog konkurencijskog djelovanja: ugovori, zloupotreba vladajućeg položaja, uz jasnu primjenu na javna poduzeća i poduzeća kojima strane odobravaju posebna ili ekskluzivna prava.²² U članu 20. stav 1. stoji: "Sljedeće nije u skladu sa pravilnim funkcioniranjem ovog Sporazuma ukoliko može utjecati na trgovinu između Strana: a) svi ugovori između poduzetnika, odluke udruženja poduzetnika i dogovorno djelovanje koje imaju za cilj ili efekat sprečavanje, ograničavanje ili poremećaj konkurencije na teritorijama Strana u cijelini ili na njihovom značajnom dijelu; b) zloupotreba dominantne pozicije od strane jednog ili više poduzetnika ..." a u stavu 2. istog člana: "Bilo koja praksa koja je u suprotnosti sa ovim članom procjenjivat će se na osnovu principa pravila konkurencije koja se primjenjuju u Europskoj zajednici, posebno članova 81, 82. i 86. Ugovora o osnivanju Europske zajednice." Pri tome (st. 5): "Strane se obavezuju da će primjenjivati svoje odnosne zakone o konkurenciji sa ciljem ukidanja praksi navedenih u stavu 1." Pored toga, u članu 20. stav 7, navodi se: „Ukoliko Strana smatra da određena praksa nije u skladu sa stavovima 1 - 4 ovog člana, te ukoliko takva praksa prouzrokuje ili prijeti prouzrokoivanjem ozbiljne štete interesima te Strane ili materijalne štete njezinoj domaćoj industriji, ista može poduzeti odgovarajuće mjere pod uvjetima i u skladu sa procedurom utvrđenom u članu 24“. Potreba usklađivanja propisa istaknuta je i u Zajedničkoj izjavi²³ o članovima 20. i 21. Sporazuma.

3.3. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine i Europske unije, potpisan je 2008-e godine, a stupio na snagu sedam godina poslije - 1. juna 2015. godine.²⁴ Sporazum je strukturiran u deset poglavlja: Opći principi, Politički dijalog, Regionalna suradnja, Sloboda kretanja roba, Kretanje radnika, poslovno nastanjivanje, pružanje usluga, kretanje kapitala, Usklađivanje zakona, provođenje zakona i pravila konkurencije, Pravda, sloboda i sigurnost, Politike suradnje, Finansijska suradnja, Institucionalne, opće i završne odredbe.

Usklađivanje zakona, provođenje zakona i pravila konkurencije (Poglavlje VI) spada među najvažnije sastavnice Sporazuma. Na početku poglavlja (čl. 70), ističe se važnost usklađivanja postojećeg zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa zakonodavstvom Zajednice, kao i njegovog efikasnog provođenja. Institut konkurencije i drugih ekonomskih odredbi - čl. 71. st. 1, u prvom redu, iskazan je kroz oblike narušavanja tržišne konkurencije: „Sljedeće je nespojivo s propisnim funkcioniranjem ovog sporazuma, u mjeri u kojoj može utjecati na trgovinu između Zajednice i Bosne i Hercegovine: a) svi sporazumi između preduzeća, odluke udruženja preduzeća i dogovorno djelovanje među preduzećima, koji kao svoj predmet ili posljedicu imaju sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije“; b) zloupotreba dominantne pozicije jednog ili više preduzeća ...“; koji će se ocjenjivati (st. 2) na osnovu kriterija proizašlih iz primjene konkurencijskih pravila važećih u Zajednici, i to članova 81., 82., 86. i 87. Ugovora o osnivanju.“ U pogledu terminologije kod određenja restriktivnih sporazuma očite

²² RIZVANOVIĆ, E., Šta je nama CEFTA, Pravna riječ br. 20/2009, Pravni fakultet Banja Luka, 2009.

²³ Zajednička izjava o članovima 20 i 21: „Strane u ovom Sporazumu će ne kasnije od 01.5.2010. godine osigurati primjenjivost odgovarajućih odredaba u svom domaćem zakonodavstvu.“

²⁴ RIZVANOVIĆ, E., HASANAGIĆ, E., BATINOVIĆ, Ž., Pravo Europske unije - refleksije na pravni sistem Bosne i Hercegovine, Logotip, Široki Brijeg, 2022., str. 205-215.

su dvije razlike u odnosu na prethodne izvore. Prva je upravo riječ sporazum (umjesto ugovor), a druga riječ predmet (umjesto cilj). Također, SSP-e poznaje riječ posljedica, dok raniji sporazumi rabe riječ efekt. U navedenom kontekstu treba ukazati na ulogu glavnog zajedničkog organa - čl. 8. st. 2. SSP-a: "Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje, koje je osnovano u skladu sa članom 115., redovno će provjeravati, u pravilu jednom godišnje, način na koji Bosna i Hercegovina provodi ovaj sporazum te usvaja i provodi zakonodavne, administrativne, institucionalne i ekonomske reforme."

3.4. Zakon o konkurenciji

Prva verzija Zakona o konkurenciji donesena je slijedom obaveza utvrđenih Sporazumom o slobodnoj trgovini (2001). Ovim zakonom uređuju se pravila, mjere i postupci tržišne konkurencije, kao i rad Konkurencijskog vijeća na zaštiti i promociji tržišne konkurencije u Bosni i Hercegovini. Zakonom su konstituirani i organi za provedbu zaštite tržišne konkurencije: Konkurencijsko vijeće i dva entitetska Ureda za konkurenciju i zaštitu potrošača. Istim su bila predviđena tri oblika zabranjenih konkurencijskih djelovanja: sporazumi, monopolističko djelovanje i koncentracije. Prva verzija državnog zakona o konkurenciji obilježena je izostankom sankcija. Taj nedostatak, sa još nekim dopunama, otklonjen je četiri godine poslije.²⁵

Aktuelni zakon u značajnoj mjeri odražava komunitarni model, a što je vidljivo, *inter alia*, po određenju personalnog dometa (subjekata primjene) - član 2: "Ovaj zakon primjenjuje se na sva pravna i fizička lica koja posredno ili neposredno učestvuju u prometu roba i usluga i koja svojim djelovanjem sprečavaju, ograničavaju ili narušavaju tržišnu konkurenciju na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine ili značajnijem dijelu tržišta..." i predviđenom sankcijom, u slučaju njegovog kršenja - čl. 48. st. 1. zakona: "Novčanom kaznom u iznosu najviše do 10% vrijednosti ukupnog godišnjeg prihoda privrednog subjekta, iz prethodne godine koja je prethodila godini u kojoj je nastupila povreda zakona, kaznit će se privredni subjekt ili fizička osoba." Ipak, Zakon o konkurenciji ima i određene nedostatke. Prvi od njih referira na definiranje zabranjenih sporazuma - član 4. st. 1. ZK-a: „Zabranjeni su sporazumi, ugovori ... privrednih subjekata ... koji za cilj i posljedicu imaju sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišne konkurencije.“ U članu 101. st. 1. Ugovora o funkcioniranju Europske unije²⁶ (UFEU, Lisabonski ugovor, 2007) stoji alternativno određenje - „cilj ili posljedica“, što znači da je prema pravnoj stečevini EU dovoljna namjera da bi se takvo tržišno ponašanje moglo procesuirati. U našem pravu posljedica mora nastupiti da bi se pristupilo ocjeni zabranjenosti sporazuma. Pored toga, opstrukcionistački karakter ima i utvrđeni način odlučivanja u Konkurencijskom vijeću (član 24. st. 2. ZK-a) koji implicira etnički (i entitetski) veto, na način da je za punovažnu odluku Konkurencijskog vijeća, kojom se tretira potencijalno nedozvoljeno ponašanje tržišnih natjecatelja, potreban jedan glas pripadnika svakog od tri konstitutivna naroda. Na ovaj način se otvara prostor mogućim zloupotrebama i u značajnoj mjeri relativiziraju pozitivni segmenti ZK-a, a time i značaj što ga fer tržišno nadmetanje ima za privredni sistem, odnosno za društvo u cjelini.²⁷ Istovremeno, određenje relevantnog geografskog tržišta (čl. 3. st. 3) nema karakter konzistentnosti - "Relevantno geografsko tržište obuhvata cjelokupan ili značajan

²⁵ Zakon o konkurenciji, Službeni glasnik BiH br. 48/05, 76/07, 80/09. Dalje u tekstu ZK.

²⁶ Ugovor o funkcioniranju Europske unije, Službeni list EU C 202/47; https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed_71a1.0011.01/DOC_3&format=PDF

²⁷ RIZVANOVIĆ, E., BATINOVIĆ, Ž., Bosanskohercegovački integracijski put: izazovi u ispunjenju pravnog i ekonomskog kriterija, Print Team, Mostar, 2020., str. 165-166.

dio teritorije BiH na kojem privredni subjekti djeluju u prodaji i/ili kupovini relevantnog proizvoda pod jednakim ili dovoljno ujednačenim uslovima i koji to tržište bitno razlikuju od uslova konkurencije na susjednim geografskim tržištima" i st. 4: "Izuzetno od stava 3. ovog člana, u određenim slučajevima, relevantno geografsko tržište može biti utvrđeno na međunarodnom nivou".

4. Kontekst

Na doseg propisa o konkurenciji, a time i značaja što ga fer tržišno nadmetanje ima, utječu i drugi propisi, poput onih o: malim i srednjim preduzećima, reviziji, likvidaciji, državnoj pomoći, Komisiji za vrijednosne papire, te, u širem smislu, pojedine odredbe Izbornog zakona.

Mala i srednja preduzeća (MSP) predstavljaju po brojniosti najznačajniju kategoriju poslovnih subjekata u razvijenim zemljama. U Federaciji BiH pozicija MSP-a regulirana je Zakonom o poticanju razvoja male privrede (ZPRMP, Službene novine FBiH, br. 17/06 i 25/09), a u Republici Srpskoj Zakonom o razvoju malih i srednjih preduzeća (ZRMSP, Službeni glasnik RS, br. 50/2013 i 56/2013). Pored terminološkog odupiranja *acquis-u* jedan od nedostataka ovog Zakona je i odredba (član 12) po kojoj se iz federalnog budžeta za MSP izdvaja do 2% sredstava, čime se otvara prostor izdvajanju značajno manjih sredstava od onih koji su potrebni osnovnoj kategoriji poslovnih subjekata. Osim ova dva pravna izvora, odredbe o MSP-u sadržane su u Zakonu o računovodstvu i reviziji (ZRR, Službene novine FBiH, br. 15/21)²⁸ i Zakonu o sistemu državne pomoći (ZSDP, Službeni glasnik BiH, br. 10/12) koji, osim terminološke različitosti, nude drugačije kriterije klasifikacije.

Revizija predstavlja postupak provjere i ocjene finansijskih izvještaja te podataka i metoda koje se primjenjuju pri sastavljanju finansijskih izvještaja, na osnovu kojih se daje stručno i neovisno mišljenje o istinitosti i objektivnosti finansijskog stanja, rezultata poslovanja i novčanih tokova pravnih osoba, u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS), Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI) i drugim propisima u Federaciji, u cilju zaštite javnog interesa. Međutim, postavka o karakteru datog revizorskog mišljenja relativizira smisao revizije. Tako, prema čl. 68. st. 2. zakona: „Mišljenje ovlaštenog revizora mora biti izraženo u skladu sa MRS i može biti pozitivno, mišljenje sa rezervom, negativno ili u formi u kojoj se revizor suzdržava od davanja mišljenja“. Na to se nadovezuje obaveza osiguranja od odgovornosti u slučaju davanja neadekvatnog revizorskog mišljenja - čl. 58. st. 7: „Društva za reviziju dužna su se osigurati od odgovornosti za štetu koju bi privrednim društvima moglo počinuti neadekvatno izraženo revizorsko mišljenje. Osigurava se građansko-pravna vanugovorna odgovornost osiguranika, zbog propusta ili greške

²⁸ Član 5. ZRR-a: U mala pravna lica razvrstavaju se ona pravna lica koja na dan sačinjavanja finansijskih izvještaja ne prelaze granične vrijednosti najmanje dva od sljedećih kriterija: a) prosječna vrijednost poslovne imovine na kraju poslovne godine je do 4.000.000,00 KM; b) ukupan godišnji prihod je do 8.000.000,00 KM; c) prosječan broj zaposlenih u godini za koju se podnosi finansijski izvještaj je do 49. (5) U srednja pravna lica razvrstavaju se ona pravna lica koja na dan sačinjavanja finansijskih izvještaja prelaze dva kriterija iz stava (4) ovog člana, ali ne prelaze granične vrijednosti najmanje dva od sljedećih kriterija: a) prosječna vrijednost poslovne imovine na kraju poslovne godine je do 20.000.000,00 KM; b) ukupan godišnji prihod je do 40.000.000,00 KM; c) prosječan broj zaposlenih u godini za koju se podnosi finansijski izvještaj je do 249. Prema ZSDP-u BiH mala i srednja preduzeća su svi privredni subjekti definirani kao mala ili srednja preduzeća u skladu s odgovarajućom legislativom Europske unije.

koje napravi prilikom obavljanja djelatnosti revizije na osnovu zaključnog ugovora o vršenju revizije, mišljenjem u izvještaju revizije za štete koje prouzrokuje trećim licima. Minimalna suma osiguranja iznosi 50.000,00 KM ... i stav 8: „Minimalna suma osiguranja iznosi 500.000,00 KM za štete koje bi revizorsko društvo moglo prouzrokovati obavljanjem usluga revizije banaka, lizing društava, investicijskih i penzijskih fondova i društava za osiguranje“.

Primjere neadekvatnog normiranja nalazimo kod glavne institucije na finansijskom tržištu - Komisije za vrijednosne papire. Nedostaci se tiču prije svega sastava (mandata) Komisije i sistema odgovornosti. Tako, Komisiju čine predsjednik, zamjenik predsjednika i tri člana koje imenuje i razrješava predsjednik Federacije BiH, uz suglasnost potpredsjednika Federacije i potvrđuje Parlament Federacije. Mandat Komisije traje pet godina. Broj mandata nije ograničen. Članom 16.a Zakona²⁹ utvrđena je odgovornost članova Komisije: „Predsjednik, zamjenik predsjednika, članovi Komisije i zaposleni u Komisiji, kao i osobe koje obavljaju poslove po nalogu Komisije ne mogu biti gonjeni za krivična djela, niti se smatrati odgovornim u građansko-pravnom postupku za bilo koje radnje koje su izvršili u dobroj vjeri u toku izvršenja zadataka iz okvira svojih ovlaštenja ... Komisija će obešteti svoje zaposlenike u pravnim postupcima pokrenutim protiv zaposlenika za radnje koje su obavili u dobroj vjeri u toku izvršavanja svojih dužnosti“.

Na navedenu ekskulpaciju od odgovornosti nadovezuju se i odredba Zakona o investicionim fondovima - člana 226:³⁰ „Ko se neovlašteno bavi poslovima zastupanja u prodaji udjela ili dionica investicionih fondova trećim osobama na teritoriji Federacije kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do šest mjeseci. Ako je ovim krivičnim djelom počinitelj pribavio imovinsku korist koja prelazi iznos od 10.000 KM kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.“

Likvidacija se, za razliku od stečaja, provodi nad imovinom solventne pravne osobe, što znači da se iz njene imovine, po pravilu, mogu namiriti svi povjerioci, a ostatak imovinske vrijednosti dijeli se članovima društva razmjerno njihovim ulozima. Svrha likvidacionog postupka (član 2. Zakona o likvidacionom postupku Federacije BiH, ZLP, Službene novine FBiH br. 29/03) je potpuno namirenje svih povjerilaca pravne osobe. Likvidacija može biti dobrovoljna i prinudna.³¹ Kod banaka i osiguravajućih društava, za koje važe posebni propisi, bitnu ulogu u pokretanju i realiziranju postupka likvidacije imaju regulatorni organi: Komisija za vrijednosne papire i Agencije - za bankarstvo, odnosno za nadzor. Brojnost zakona i različitost propisa i procedura u FBiH, te praksa sudova koji se pozivaju na stečajni zakon, marginalizirajući primjenu Zakona o privrednim društvima FBiH (2015), znatno otežavaju ostvarenje svrhe likvidacionog postupka.

Europska unija ima kontinuitet u reguliranju oblasti državnih potpora, počev od Rimskog ugovora (čl. 92, 93. i 94. Ugovora o osnivanju EEZ, 1957) pa do Lisabonskog ugovora (čl. 107, 108. i 109. UFEU-a, 2007).³² Aktuelna politika Europske unije

²⁹ Zakon o Komisiji za vrijednosne papire, Službene novine Federacije BiH br. 39/98, 36/99, 33/04, 92/13.

³⁰ Službene novine Federacije BiH br. 25/17.

³¹ Likvidacioni postupak se shodno čl. 4. ZLP-a provodi u nekoliko slučajeva: kada je pravnoj osobi rješenjem nadležnog državnog organa izrečena mjera trajne zabrane daljnjeg obavljanja djelatnosti; kada je pravosnažnim rješenjem suda utvrđena ništavost upisa u sudski registar ili ništavost osnivanja, kao i u slučajevima kada se po Zakonu o privrednim društvima (Službene novine FBiH br. 81/15) mora provesti likvidacioni postupak.

³² Glava VII UFEU, Zajednička pravila o tržišnom natjecanju, oporezivanju i usklađivanju prava, Poglavlje 1., Pravila o tržišnom natjecanju, Odjeljak 2. - Odobrene državne potpore - čl. 107, 108. i 109. Prema članu 107. st. 1. UFEU-a: „Osim ako Ugovorima nije drukčije

povodom državne pomoći temelji se na stavljanju u funkciju poticanja održivog gospodarskog rasta, te na uspostavi efikasnijeg sistema kontrole dodjele potpora s ciljem racionalnijeg korištenja javnih sredstava država članica. Bosanskohercegovačka legislativa - Zakon o sistemu državne pomoći (ZSDP), ne slijedi europske standarde u pogledu kategorija i instrumenata pomoći, a posebno ne u pogledu iznosa javnih sredstava koja se izdvajaju za tu namjenu. Osim značajnog odstupanja u relativnim pokazateljima³³ (% BDP-a) primjetna su odstupanja i u pogledu regionalne državne pomoći, a što je kao obaveza utvrđeno čl. 71. st. 7. SSP-a, te *de minimis* pomoći. Nužno je konstatirati da izmjena zakona, koja je uslijedila poslije Mišljenja Komisije, ne uvažava preporuku o izmjeni načina odlučivanja u Vijeću za državnu pomoć.³⁴

U istu kategoriju, u ovom slučaju kao osnov za fer političku utakmicu, spada Izborni zakon BiH³⁵. Ovaj zakon, koji je od momenta usvajanja do danas mijenjan u prosjeku skoro svake godine, sadrži pojedine odredbe koje relativiziraju značaj fer političke borbe, čine upitnim pitanje izbornog legitimiteta, i time u velikoj mjeri reduciraju prostor izgradnji demokratskog društva. Kao reprezentativni primjer u navedenom kontekstu izdvajaju se odredbe zakona o kompenzacijskim mandatima. Tako, članom 9.2. Zakona predviđeno je da: „Od 28 članova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, koje neposredno biraju birači registrovani za glasanje na teritoriji Federacije BiH, dvadeset jedan (21) bira se iz višečlanih izbornih jedinica prema formuli proporcionalne zastupljenosti ... a sedam su kompenzacijski mandati. Od 14 članova iz Republike Srpske devet se bira proporcionalno, a pet su kompenzacijski mandati“ dok u čl. 10.2. zakona stoji da: „Od 98 mandata za Predstavnički dom Parlamenta FBiH između 23% i 27% su kompenzacijski mandati“. Također, prema članu 1.9 Zakona, mandat pripada izabranom nosiocu mandata, a ne političkoj stranci, koaliciji ili listi nezavisnih kandidata koja ga je predložila na kandidatskoj listi. Mandat ne može prestati osim u zakonom predviđenim slučajevima.

Dana 29.5.2019. godine Bosni i Hercegovini je dostavljeno Mišljenje Europske komisije s 14 ključnih preporuka iz četiri oblasti³⁶ koje treba usvojiti kako bi Komisija ponovo raspravljala o zahtjevu BiH, među kojima, unutar prve oblasti - Demokracija/funkcionalnost, i preporuka za znatnim poboljšanjem institucionalnog okvira, a što se odnosi i na zahtjev da sva upravna tijela provode pravnu stečevinu temeljem stručnosti, uz obavezu ukidanja prava veta pri donošenju odluka, u skladu s pravnom stečevinom EU, pri čemu se prvenstveno misli na Konkurencijsko Vijeće i Vijeće za državnu pomoć.

---

predviđeno, svaka potpora koju odobri država članica ili koja je odobrena putem državnih sredstava u bilo kojem obliku koji narušava ili prijeti narušavanjem tržišnog natjecanja stavlajući određena preduzeća ili proizvodnju određenih roba u povoljniji položaj, nije u skladu s unutrašnjim tržištem ako utječe na trgovinu između država članica“. Lisabonski ugovor - Ugovor o Europskoj uniji i Ugovor o funkcioniranju Europske unije, Adrias, Zbornik Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Splitu, Svezak 16 - Volume 16, Zagreb - Split 2009.

³³ RIZVANOVIĆ, E., *Introdukcija sistema državne pomoći u BiH - osam godina poslije*, Zbornik radova sa XVII međunarodnog savjetovanja „Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse“ Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, 2020.

³⁴ Vidjeti čl. 11., st. 4. ZSDP-a, Službeni glasnik BiH br. 39/20.

³⁵ Službeni glasnik BiH br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 77/05, 11/06, 24/06, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 7/14, 31/16.

³⁶ Demokracija/funkcionalnost, vladavina prava, temeljna prava i reforma javne uprave. Više o ovome u: RIZVANOVIĆ, E., BATINOVIĆ, Ž., op. cit., str. 283-297.

5. Zaključak

Osnivanjem Europske ekonomske zajednice - EEZ (1957), njene članice ukazale su na značaj što ga pravila konkurencije imaju u kreiranju zajedničkog tržišta, o čemu danas svjedoče skoro neizmjenjene odredbe Lisabonskog ugovora. Transferiranje europskog modela izvršeno je putem regionalnih trgovinskih sporazuma, a na izravan način, sa državama članicama EU, to je učinjeno Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju (2008), iz kojeg jasno proizlazi obaveza usklađivanja bh. propisa, *inter alia*, iz oblasti konkurencije. Naš osnovni pravni izvor - Zakon o konkurenciji, nije prošao test provjere usklađenosti sa *acquis*-em, što sugerira Komisija u svom Mišljenju, povodom zahtjeva Bosne i Hercegovine za članstvo u Europskoj uniji. Na izostanak adekvatnog tretiranja fer tržišnog natjecanja, a time i odricanja od učinaka što ga ovaj institut od općedruštvenog značaja ima, utječu i drugi propisi, što se posebno odnosi na zakone o: malim i srednjim preduzećima, reviziji, likvidaciji, državnoj pomoći, Komisiji za vrijednosne papire. To nameće potrebu njihovog korigiranja u teleološkom i funkcionalnom smislu.

Gledajući širi kontekst, nužna je izmjena i Izbornog zakona, koji, *ante omnia*, odredbama o kompenzacijskim mandatima i pripadnosti mandata, priječi fer političku utakmicu i time otežava izgradnju demokratskog društva. U istom kontekstu valja posmatrati izostanak zakonskog reguliranja restitucije. Kada je riječ o Federaciji BiH, uspostavi odnosa fer tržišnog nadmetanja doprinijelo bi osnivanje trgovačkih sudova, što je kao obaveza utvrđeno Reformskom agendom (Akcionim planom, 2015). Na kraju, ovome svakako treba dodati eksternu determinantu - marginaliziranje SSP-a, posebno njegovog institucionalnog dijela - Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje.

Edin RIZVANOVIĆ, Phd, Full Professor
Faculty of Law
University „Džemal Bijedić“ of Mostar
Edin.Rizvanovic@unmo.ba

BOSNIA AND HERZEGOVINA'S ACCEPTANCE OF THE EUROPEAN MODEL OF MARKET COMPETITION

Abstract: *In this paper, the author analyzes the importance of market competition in Bosnia and Herzegovina - genesis, regulations and reach, and in the context of the process of joining the European Union. The EEC Treaty created the foundations of the common market, among which competition rules are an essential component. The importance of those rules, inter alia, is indicated by their continuous character, from the moment of adoption (1957) until the current Lisbon Treaty. The process of taking over the European model of market competition in our country begins through regional trade agreements: the Free Trade Agreement and CEFTA 2006, and the Stabilization and Association Agreement (2008), from which clearly emerges the obligation to harmonize B&H regulations in the field of competition. The success of the acceptance of the model is evidenced by the Opinion of the Commission (2019), which requires the elimination of the ethnic veto in decision-making in administrative bodies (Competition Council). Other regulations that determine the importance of fair competition in our country also affect the inconsistency of regulations, thus the absence of adequate treatment of fair market competition.*

Keywords: *competition, European model, acquis, model transfer, context*